

**ЛАБОРАТОРНІ ЗАНЯТТЯ ЯК УМОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО РОБОТИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО
НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**

УДК 378.147:373.3.011.3 – 051

Зоя Шевців, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки початкової освіти
Рівненського державного гуманітарного університету

**ЛАБОРАТОРНІ ЗАНЯТТЯ ЯК УМОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО
ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО РОБОТИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ
ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**

Обґрунтовано значущість лабораторних занять при формуванні соціально-педагогічної компетентності у майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи. Визначено інноваційні методи проведення лабораторних занять, моделювання майбутньої професійної діяльності, розв'язування соціально-педагогічних ситуацій, робота в малих групах, написання есе. Наведено приклади дидактичної мети окремих тем, практичних завдань і рекомендації, розроблені за курсом "Основи соціально-педагогічної діяльності" з метою формування соціально-педагогічної компетентності майбутніх учителів початкових класів при виконанні педагогічної діяльності в умовах інклюзивного середовища.

Ключові слова: лабораторні заняття, майбутній вчитель початкової школи, соціально-педагогічна компетентність, інклюзивне середовище загальноосвітнього навчального закладу, формування.

Лит. 5.

Зоя Шевців, кандидат педагогических наук, доцент
кафедры педагогики начального образования
Ровенского государственного гуманитарного университета

**ЛАБОРАТОРНЫЕ ЗАНЯТИЯ КАК УСЛОВИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ
ПОДГОТОВКИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ К РАБОТЕ В
ИНКЛЮЗИВНОЙ СРЕДЕ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ**

Обоснована значимость лабораторных занятий при формировании социально-педагогической компетентности у будущего учителя начальных классов инклюзивной общеобразовательной школы. Определены инновационные методы проведения лабораторных занятий, моделирование будущей профессиональной деятельности, решения социально-педагогических ситуаций, работа в малых группах, написание эссе. Приведены примеры дидактической цели отдельных тем, практических задач и рекомендации, разработанные по курсу "Основы социально-педагогической деятельности" с целью формирования социально-педагогической компетентности будущих учителей начальных классов при исполнении педагогической деятельности в условиях инклюзивной среды.

Ключевые слова: лабораторные занятия, будущий учитель начальной школы, социально-педагогическая компетентность, инклюзивная среда общеобразовательного учебного заведения, формирование.

Zoya Shevtsiv, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the Pedagogy of Primary Education Department
Rivne State Humanitarian University

**LABORATORY CLASSES AS A CONDITION OF PROFESSIONAL TRAINING OF
PRIMARY SCHOOL TEACHERS FOR THE WORK IN INCLUSIVE ENVIRONMENT OF
THE GENERAL EDUCATION INSTITUTIONS**

The article clarifies the essence of the concept of "lab sessions", and the requirements for its implementation. The author determines the innovative methods of laboratory work, the modeling of future professional activity, the development and resolution of social and educational situations, the work in small groups, and writing the essays. The author shows the examples of topics of didactic purpose, the practical tasks and recommendations developed in the course "the Fundamentals of social and educational activities" in order to create the social and pedagogical competence of future teachers of primary school in the condition of inclusive environment. The laboratory lessons proved the importance of pedagogy in the formation of social and pedagogical competence of future teachers of primary school of inclusive comprehensive schools. The article defines the prospects for future research.

Keywords: laboratory classes, formation, future teacher of primary school, an inclusive comprehensive school, the social-pedagogical competence.

Постановка проблеми. Модернізація педагогічної діяльності. Особливого значення освіти в Україні вимагає суттєвих змін набуває переорієнтація професійної підготовки теорії та практики підготовки майбутнього вчителя початкової школи до роботи студентів вищих навчальних закладів до в інклюзивному середовищі загальноосвітнього

ЛАБОРАТОРНІ ЗАНЯТТЯ ЯК УМОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО РОБОТИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

навчального закладу. Інтеграційні напрями реформування освіти вимагають удосконалення професійної підготовки фахівця шляхом поєднання засвоєння базових професійних знань з формуванням практичних умінь та навичок. Провідна роль у розв'язанні означених завдань професійної підготовки майбутнього фахівця відіграє навчальний процес у вищому навчальному закладі, зокрема через лабораторні заняття як одну із форми організації навчання студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою професійної підготовки майбутнього вчителя займалися В. Беспалько, С. Вітвицька, Р. Гуревич, О. Дубасенюк, М. Євтух, О. Кобрій, В. Кононенко, В. Краєвський, І. Смолук, Г. Тарасенко, А. Фурман, В. Чайка та ін. Готовність майбутнього вчителя до інноваційної педагогічної діяльності досліджували І. Гавриш, М. Кларін, О. Комар, О. Мариновська, В. Сластьонін та ін.

Узагальнюючи результати досліджень провідних учених з проблеми теоретико-методичних основ підготовки майбутнього вчителя початкових класів (В. Бондар, Н. Бібік, Н. Глузман, Л. Коваль, А. Коломієць, О. Кучерявий, С. Литвиненко, С. Мартиненко, О. Савченко, Л. Хомич, Л. Хоружа та ін.), дійшли висновку, що проблема професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до роботи в інклюзивному середовищі загальноосвітнього навчального закладу не знайшла широкого вивчення.

Метою статті є визначення значення лабораторних занять для професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до роботи в інклюзивному середовищі загальноосвітнього навчального закладу. Аби розв'язати поставлену мету необхідно виконати наступні завдання: проаналізувати освітнє середовище вищого навчального закладу; визначити сутність лабораторних занять з курсу "Основи соціально-педагогічної діяльності" та обґрунтувати вплив навчальної дисципліни на формування у майбутнього вчителя початкової школи в інклюзивному середовищі загальноосвітнього навчального закладу соціально-педагогічної компетентності.

Результати дослідження. Організація навчального процесу студентів на педагогічному факультеті Рівненського державного гуманітарного університету здійснюється в умовах кредитно-трансферної системи підготовки фахівців і спрямовується на створення освітнього середовища для творчого розвитку обдарованих студентів, реалізацію здібностей за творчим,

науково-педагогічним і управлінським напрямом діяльності [2,4]. Однак воно позбавлене навчальних дисциплін, які формують соціально-педагогічну компетентність у майбутнього вчителя початкової школи, котрі б успішно здійснювали педагогічну діяльність в інклюзивному середовищі загальноосвітнього навчального закладу.

Проаналізувавши Державні та Галузеві стандарти підготовки фахівців з галузі знань 01 Освіта, стандартів вищого навчального закладу за спеціальностями 013 початкова освіта, навчальні плани та робочі програми навчальних дисциплін, які адаптовані до Європейської кредитно трансферно-накопичувальної системи виявили, що питання, пов'язані з професійним навчанням дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі, розкриваються у дисциплінах педагогічного циклу фрагментарно.

З урахуванням означених проблем, важливою для професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до роботи в інклюзивному середовищі загальноосвітнього навчального закладу є навчальна дисципліна "Основи соціально-педагогічної діяльності" [5]. При розробці навчального плану та робочої програми навчальної дисципліни використовували досвід Т. Василькової, Ю. Василькової, О. Беспалько, М. Галагузової, І. Зверєвої, А. Капської, Л. Коваль, М. Лукашевич, Р. Овчарової та ін., а для розробки лабораторно-практичних занять слугували дослідження науковців інтерактивних методів навчання О. Комар, О. Пометун, Л. Пироженко, Г. Сиротенко, Н. Онищенко, М. Фіцули та ін.

Візьмемо до уваги, що лабораторні роботи (від лат. **labor** – труднощі, робота; **laboro** – трудитися, працювати, долати труднощі, турбуватися) – один з видів самостійної навчальної роботи студентів, яка проводиться за завданням викладача із застосуванням навчальних приладів, інструментів, матеріалів, установок та інших технічних засобів [4, 299]. Вона є важливою складовою лабораторних занять з педагогіки. Перевага лабораторних занять у порівнянні з іншими формами організації навчання студентів у вищому навчальному закладі полягає в інтеграції засвоєних теоретичних знань з формуванням професійних практичних навичок на основі моделювання різних видів майбутньої професійної діяльності. Виконання завдань, які виносяться на лабораторне заняття, вимагає від студента творчої ініціативи, самостійності у прийнятті рішень, глибокого знання і розуміння навчального матеріалу.

ЛАБОРАТОРНІ ЗАНЯТТЯ ЯК УМОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО РОБОТИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Зміст лабораторних занять залежить від навчальної дисципліни, а тому при їх проведенні, за твердженням О. Кобрій, викладачі намагаються моделювати майбутню професійну діяльність, використовуючи при цьому свою педагогічну майстерність [1, 147]. І. Садова стверджує, що рівень володіння професійними знаннями, вміннями та навичками залежить від умілого поєднання теоретичної і практичної підготовленості [3, 83].

Виходячи з вище сказаного і власного педагогічного досвіду проведення лабораторних занять з навчальної дисципліни “Основи соціально-педагогічної діяльності” переконуємося, що формування у студентів соціально-педагогічної компетентності визначається не стільки отриманими на лекційних заняттях знань, скільки вмінням застосовувати їх в практику реальної соціально-педагогічної діяльності.

У цілому, завданням курсу “Основи соціально-педагогічної діяльності” є оволодіння теоретичними основами соціально-педагогічної освіти, методами та засобами діяльності в соціумі, соціально-педагогічними технологіями роботи з різними категоріями дітей та молоді. Після вивчення курсу студенти матимуть змогу сформулювати практичні навички та вміння, котрі сприятимуть проводити соціально-педагогічну діагностику, здійснювати превентивну і реабілітаційну роботу, використовувати методи зняття стресових ситуацій. Курс “Основи соціально-педагогічної діяльності” спрямований на формування соціально-педагогічної компетентності, як складової педагогічної діяльності вчителя початкових класів.

При розробці тем, мети і практичних завдань лабораторних занять з названого курсу брали до уваги обсяг засвоєння теоретичних знань, які були прочитані на лекції, однак удавалися до того, щоб розширювати теоретичний матеріал, який би сприяв удосконаленню обсягу нормативних знань студентів, розвивав вміння аналізувати, узагальнювати і систематизувати, планувати і моделювати власні дії, приймати практичні рішення у спеціально створених соціально-педагогічних ситуаціях. При проведенні занять використовували інтерактивні методи навчання, а саме: імітаційні ігри в малих групах, написання есе, моделювання практичної діяльності вчителя початкових класів при розв’язанні соціально-педагогічних задач.

На лабораторні заняття виносили найбільш актуальні теми, вивчення яких забезпечували, на нашу думку, розвиток соціально-педагогічних цінностей, особистісно-значущих якостей,

ключових компетенцій. Основними завданнями лабораторних занять визначили: поглиблення та розширення соціально-педагогічних знань; формування системного підходу до вивчення соціально-педагогічних явищ; оволодіння конкретними способами моделювання і розв’язання соціально-педагогічних ситуацій.

Для прикладу наведемо розроблену тематику лабораторних занять з курсу “Основи соціально-педагогічної діяльності” для майбутнього вчителя початкової школи з метою формування соціально-педагогічної компетентності у майбутнього вчителя початкової школи в умовах інклюзивної діяльності [5, 166 – 190]:

Тема “Організаційні форми соціально-педагогічної діяльності”.

Мета: перевірити рівень знань студентів про сутність соціально-педагогічної діяльності; поглибити та розширити знання про форми організації соціально-педагогічної роботи; сформувати навички моделювання і реалізації соціально-педагогічних технологій.

Завдання. 1. Укласти схему соціально-педагогічної діяльності. 2. Розробити проект соціально-педагогічної технології.

Методичні рекомендації до виконання завдань. При підготовці до практичного заняття потрібно опрацювати лекційний матеріал, рекомендовані підручники та посібники. Для складання схем студенти використовують матеріал для аудиторного опрацювання.

Лабораторне заняття проводили у формі гри. Студенти ділилися на 3 групи (одна – експертна, дві інші презентували проекти) для захисту соціально-педагогічних проектів. Таким чином студенти формують вміння генерувати ідеї та формулювати їх, вибудовувати висловлювання, слухати, аналізувати, проводити захист власних ідей та ін..

Тема “Діагностика особистості дитини, класу, мікросередовища”.

Мета: поглибити та розширити знання про роль діагностичної функції у діяльності вчителя початкової школи; формувати у студентів розуміння системного підходу до використання методів діагностики; сформувати навички самостійної роботи з технології діагностування.

Завдання. 1. Скласти індивідуальну програму соціально-педагогічного розвитку молодшого школяра (“дерево розвитку особистості”), в якій має бути визначено генеральна мета і актуальні цілі. 2. Розробити соціальний паспорт класу.

Методичні рекомендації до виконання завдань. При підготовці до заняття апробуйте пакет методик, який дозволить вивчити особистість

**ЛАБОРАТОРНІ ЗАНЯТТЯ ЯК УМОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО РОБОТИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО
НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**

дитини, її “проблемне поле”, особливості сім’ї та сімейного виховання та їх вплив на розвиток і становлення особистості. Опрацюйте технологічний алгоритм мотиваційного програмно-цільового підходу в управлінні особистісного розвитку дитини.

У результаті у майбутніх вчителів початкової школи формуються уміння проводити бесіди, збирати анамнез, ставити запитання, складати за зразком індивідуальну розвитково-корекційну програму і траєкторію розвитку молодшого школяра, на основі збору інформації, розробляти соціальний паспорт академічної групи та ін.

Тема “Методи соціально-педагогічної взаємодії”.

Мета: поглибити та розширити знання про методи соціально-педагогічної діяльності; формувати розуміння системного підходу до використання методів взаємодії; розвивати навички соціально-педагогічної взаємодії.

Завдання. 1. Розробити вправи на визначення емоційного стану учня у залежності від виразу його обличчя, постави і поведінки. 2. Розробити спілкування вчителя початкової школи і учня з особливими освітніми потребами під час першої зустрічі у класі. 3. Виконати гру з метою визначення найсприятливішої зони спілкування. У письмовій формі (есе) зробити повідомлення на тему: “Чи залежить вид і характер спілкування від відстані?”.

Методичні рекомендації до виконання завдань. Завдання підготувати вдома.

На лабораторному занятті виконували вправи у парах. При цьому формували уміння спілкуватися, моделювали емоційні стани, проектували пози та поведінку молодших школярів, визначали відстань для спілкування при різних ситуаціях, виявляли емпатію, доброзичливість та прихильність. При виконанні підготовленої гри студенти формували уміння вести бесіду, навички переконання, володіння власним емоційним станом та ін. Підготовлені вдома есе студенти здали на перевірку для визначення оцінки у балах.

Майбутній учитель початкової школи при роботі в інклюзивному середовищі загальноосвітньої школи повинен володіти корекційними і реабілітаційними компетенціями, які вправно повинен застосовувати в урочний і позаурочний час. Він має організувати дітей з особливими освітніми потребами спільно зі здоровими учнями до участі у різних сферах шкільного життя. Досвід педагогічної діяльності у вищій школі спонукав нас до розробки лабораторних занять з означеної проблеми. До прикладу наведемо кілька тем з

навчальної дисципліни “Основи соціально-педагогічної діяльності” [5, 193]:

Тема “Технологія реалізації вчителем початкової школи терапевтичної функції”.

Мета: поглибити та розширити знання про лікувальну педагогіку; теоретично осмислити знання про особливості проведення групової психолого-педагогічної терапії; відпрацювати із студентами методичні прийоми індивідуального терапевтичного впливу.

Завдання: 1. Підібрати казку і визначити її потенціал для навчання дитини, розвитку духовних цінностей, уникнення проблем соціальної адаптації чи оздоровлення. 2. Підібрати матеріал про ефективне використання методів лікувальної педагогіки.

Методичні рекомендації до виконання завдань. На занятті прослуховуються казки (не більше 7 хв.), потім обговорюються власні переживання і розкривається потенціал впливу. Повідомлення інформації виконується у вигляді есе, частина обговорюється в аудиторії, а решта здається на перевірку.

На занятті студенти розповідали авторські казки, формували уміння перевтілюватися, змінювати види емоцій, розвивали уміння висловлювати оцінні судження стосовно певних вчинків дитини, засвоювали навички вираження емоцій в єдності вербальних та невербальних засобів та ін..

Тема “Виконання корекційної функції соціально-педагогічної діяльності”.

Мета: узагальнити і систематизувати знання про методіку соціально-педагогічної корекції; оволодіти навичками практичного застосування корекційної роботи.

Завдання. 1. Вивчити досвід роботи фахівців, спрямований на корекцію дезадаптованих молодших школярів. 2. Скласти індивідуальну програму соціально-педагогічної корекції у випадку шкільної дезадаптації молодшого школяра.

Методичні рекомендації до виконання завдань. У вступній частині заняття буде проводитися обговорення основних принципів, підходів, методів і форм соціально-педагогічної корекції.

Основна частина заняття присвячується моделюванню ділової гри, розробленої соціально-педагогічної корекційної програми.

У кінці заняття відбудеться оцінка рівня розвитку навичок передбачених метою і завданнями теми.

Після проведення лабораторних занять, які використовувалися нами як засіб формування соціально-педагогічної компетентності у

ЛАБОРАТОРНІ ЗАНЯТТЯ ЯК УМОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО РОБОТИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

майбутнього вчителя початкової школи, розробили комплекс тестів і провели тестування на визначення сформованості практичних навичок майбутньої професійної діяльності. При цьому визначили рівень навичок проводити педагогічне діагностування розвитку особистості, визначати фактори впливу середовища на особистість; аналізувати та узагальнювати отриману інформацію; складати соціально-педагогічну характеристику дитини, розробляти соціальний паспорт класу, мікросередовища у якому розвивається дитина; розробляти індивідуально корекційно-розвиткову програму учня; добирати методи індивідуальної та групової роботи та ін.

На основі загального аналізу одержаних результатів тестування визначили рівні соціально-педагогічної компетентності. Основними показниками виступили особистісно фахова, діяльнісна і когнітивна компетенції: спрямованість на професію і виконання різних видів робіт, позитивне ставлення до учнів та впевненість у оптимістичній перспективній соціально-педагогічній роботі; наявність знань, умінь та навичок; творчість і самостійність у виконанні професійних завдань; готовність до самоудосконалення. Узагальнюючи показники визначили високий (13,5%), середній (47,5%) і достатні рівні (39%) складових соціально-педагогічної компетентності у майбутнього вчителя початкових класів до інклюзивної діяльності, що свідчить про належну підготовку (61,5%) майбутнього вчителя початкової школи до роботи в інклюзивному середовищі загальноосвітнього навчального закладу.

Висновок. Вивчаючи курс навчальної дисципліни “Основи соціально-педагогічної діяльності”, використовуючи при цьому лабораторні заняття як форму організації підготовки майбутнього вчителя початкової школи, формується соціально-педагогічна компетентність. Упроваджуючи активні методи навчання (проекування, рольова гра, робота в парах, групах), у студентів формували професійне спілкування і професійну спрямованість, уміння генерувати та відстоювати ідеї, вести бесіду; удосконалювали особистісно значущі якості, розвивали уміння емоційно ідентифікувати себе з іншими, керувати власними емоціями тощо.

Перспективним дослідженням вважаємо вивчення значення інших педагогічних дисциплін та форми організації їх проведення, котрі сприятимуть професійній підготовці майбутнього вчителя початкової школи до роботи в інклюзивному середовищі загальноосвітнього навчального закладу.

Література

1. Кобрії Ольга. Моделювання професійної підготовки педагога у вищих навчальних закладах [Електронний ресурс] / Ольга Кобрії // *Людознавчі студії. Серія “Педагогіка”*. – Випуск 3/35. – 2016. – С. 145 – 152. Режим доступу: http://drohobych.net/ddpu/biblioteka/chutach/fnv/lyudynoznavchi_studiyi/Pedagogika/2016_%203_35_.pdf.

2. Положення про організацію навчального процесу в кредитно-трансферній системі підготовки фахівців у Рівненському державному гуманітарному університеті [Електронний ресурс]. – 2012. – Режим доступу: <http://demo.gavrysha.com/uploads/files/nm2.pdf>

3. Садова Ірина. Проблема удосконалення професійної підготовки майбутнього вчителя у педагогічній теорії [Електронний ресурс] / Ірина Садова // *Молодь і ринок*. – 2012. – №1 (84). – С. 80 – 84. Режим доступу: [http://drohobych.net/ddpu/molod_i_runok/2012/1\(84\)%202012%20.pdf](http://drohobych.net/ddpu/molod_i_runok/2012/1(84)%202012%20.pdf).

4. Туркот Т.І. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / Т.І. Туркот. – К. : Кондор, 2011. – 628 с.

5. Шевців З.М. Основи соціально-педагогічної діяльності: навч. посіб. / З.М. Шевців. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 248 с.

References

1. Kobrij O. (2016). *Modelyuvannya profesijnoyi pidhotovky pedahoha u vyshchych navchal'nykh zakladakh* [Modeling of teachers' professional training in higher education]. *Lyudynoznavchi studiyi. Seriya "Pedahohika"*, pp.145 – 152. Retrieved from: http://drohobych.net/ddpu/biblioteka/chutach/fnv/lyudynoznavchi_studiyi/Pedagogika/2016_%203_35_.pdf [in Ukrainian].

2. *Polozhennya pro organizaciyu navchal'nogo procesu v kredytno-transfernij sy'stemi pidgotovky' faxivciv u Rivnens'komu derzhavnomu gumanitarnomu univerty'teti* (2012). [Regulations on the organization of educational process in the credit transfer system training in Rivne State Humanitarian University]. Retrieved from: <http://demo.gavrysha.com/uploads/files/nm2.pdf> [in Ukrainian].

3. Sadova I. (2012). *Problema udoskonalennya profesijnoyi pidhotovky maybutn'oho vchytelya u pedahohichniy teorii* [The problem of professional training of future teachers in pedagogical theory]. *Youth and Market, Vol.1*. Retrieved from: [http://drohobych.net/ddpu/molod_i_runok/2012/1\(84\)%202012%20.pdf](http://drohobych.net/ddpu/molod_i_runok/2012/1(84)%202012%20.pdf) [in Ukrainian].

4. Turkot T.I. (2011). *Pedagogika vy'shhoji shkoly'* [Higher Education Pedagogy]. Kyiv: Kondor; 628 p. [in Ukrainian].

5. Shevtiv Z.M. (2012). *Osnovy' social'no-pedagogichnoyi diyal'nosti* [Fundamentals social-pedagogical activity]. Kyiv: Centr uchbovoyi literatury, 248 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 15.02.2017